

AJER
AKADEMIC JOURNAL OF
EDUCATIONAL RESEARCH

ISSUE 2

**AKADEMIC JOURNAL
OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL**

February 2025

WWW.AJERUZ.COM

Xukumov G'anisher Alisher o'g'li
Chirchiq davlat pedogogika universiteti
Pedagogika fakulteti Psixologiya yo 'nalishi 1-bosqich talabasi
ganisherxukumov85@gmail.com

«Tarbiya-biz uchun yo hayot, yo mamot, yo najot,
yo halokat, yo saodat, yo falokat masalasidir».

A.Avloniy

Аннотация: В данной статье анализируются психологические аспекты взаимоотношений между родителями и детьми. Освещается влияние семейного воспитания на личность и психическое состояние ребенка, стили воспитания родителей и их роль в развитии детей.

Ключевые слова: психология, воспитание, семейная среда, стили воспитания, разрешение конфликтов, воспитание детей, эмоциональная привязанность, социальная психология.

Annotation: this article analyzes the psychological aspects of the relationship between parents and children. The influence of family upbringing on the personality and mental state of the child, the methods of parenting and their role in the development of children are highlighted.

Keywords: psychology, upbringing, family environment, parental styles, conflict resolution, child education, emotional dependence, Social Psychology.

Inson oilada tug'iladi. Bola idrok qiladi. Ota-onadan nafaqat irsiy xususiyatlar, balki u oiladagi barcha harakatlarni o'zlashtiradi, hayotdagi odamlarga xos bo'lgan ko'nikmalar, xulq-atvor qoidalari va ularni takomillashtirish. Insonning jismoniy va ma'naviy-aqliy rivojlanishi, albatta, oiladan boshlanadi. Oila jamiyatning bir qismi hisoblanadi. Bolalar ko'p jihatdan bizning aksimiz va davomchimiz.

Oila va nikohning paydo bo'lishiga sababchi omillardan biri, ayniqsa, bizning sharoitimizda, farzand tug'ilishidir. Farzandsiz er-xotin aloqalarini, umman oilaviy munosabatlarni tasavvur qilish mushkul. Ilmiy manbalar, tarixan insoniyat ota-ona va farzandlar munosabatlari o'ziga xos bosqichlar va rivojlanish qonuniyatlarini boshidan kechirganligidan guvohlik beradi.

Bashar tarixi shundan dalolat beradiki, zamonlar osha ota-onaning bolaga nisbatan xususiy mulkday qarab, uning ustidan xukmronlik qilishi borgan sari farzand ehtiyojlari bilan hisoblashish, uning barcha istaklarini bajo keltirib, unga cheksiz g'amxo'rlik ko'rsatishgacha bo'lgan munosabatlarga aylangan. Ota-ona va bola

munosabatlarini agar tarixiy davrlarga bo'ladigan bo'lsak, ota-onaning bolaga yondashuv usullari bo'yicha qator bosqichlarni boshdan kechirilganligini ko'rish mumkin.

Olimlarning tavsiflashicha, antik davrlarda erkak va ayol aloqalari oqibatida farzand tug'lsa, unga deyarli befarq qarash, ya'ni, infantisid munosabat kuzatilgan, bunday munosabat mohiyatan shafqatsizlikka asoslangan bo'lib bo'lib, bolani dunyoga keltirganlar uchun uning nasl-nasabi, taqdiri unchalik ahamiyatli bo'lmagan. Yangi asrga kelib, bu munosabatlar tubdan o'zgargan, odam zotida egoizm, o'ziga tegishli narsaga nisbatan egalik hissining takomillashib borishi o'zidan bo'lgan zurriyodga nisbatan munosabatlarda ham o'z aksini topgan.

Har bir ota-ona farzandining har tomonlama to'kis bo'lishini-yaxshi o'qishini, doimo oldingi saflarda bo'lishini, saranjom-sarishtali, mehnatsevar, mard va albatta baxtli bo'lishlarini istaydi. Ammo har doim ham ular orzu qilganday bo'lavermaydi. Ularning fikricha bolalar ma'suliyatsiz, yomon o'qishadi, tartib buzishadi, kattalarning aytganlarini ular istaganday bajarishmaydi, yolg'on ishlatishadi va hokozo. Buning natijasida esa bolalar va kattalar o'rtasida psixologik ziddiyatli muammolar kelib chiqadi. Bu ziddiyatlarni bartaraf qilishga ko'pincha yo'l topilmaydi yoki har kim masalani o'zicha hal qilishga urinadi.

Bizning bolalar bilan bo'ladigan muloqotlarimiz to'laqonli ishlab chiqilmagan yoki tugal shakllanmagan. Ota-onalar va bolalar o'rtasida bo'ladigan tarbiya ssenariyga e'tiborni qarating: bunda kattalar tanqid qiluvchi va nasihat beruvchi rolini o'ynasalar, bolalar esa aybdor va tinglovchi rolini o'ynaydilar. Natijada kattalar o'zlarini men haqman, to'g'ri tarbiya beryapman, deb hisoblasalar, bolalar esa o'zlarini kamsitilgan, barcha narsalardan mahrum qilingan deb hisoblaydilar. Biz bolalar bilan bo'ladigan muloqotni o'zimizning dunyoqarash bilan emas, balki bolaning dunyoqarashi bilan olib borsak natija qanday bo'ladi?

Uchinchi sinf o'quvchisining kundaligidagi matematikadan qo'yilgan "ikki" bahoni ko'rgan otaning jahli chiqib: nega "ikki" olding, shu ham bahomi, qara opangning hamma baholari "besh", deb uni jerkib berishi bola tarbiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatadi va hech qanday ijobiy natija bermaydi. Qaytaga bola va opasi o'rtasida ko'rinmas ziddiyatning paydo bo'lishiga olib keladi. Bunday paytda ota quyidagicha yo'l tutgani ma'qul:

-Bilaman, o'g'lim. Matematika - oson fan emas. Ayrim mashqlarini yechish qiyin. Lekin sen ko'proq mashq qilsang ularni yecha olasan, baholaring ham yaxshilanadi. Qani, kelinglar o'tilgan darsni birgalikda takrorlab chiqib mashqlarni yechishga harakat qilamiz. Bunday holatda o'g'il otasining uni tushunganini, uning ichki kechinmalariga sherik bo'layotganidan xursand bo'ladi va o'zida qat'iyat va ishonch shakllanadi.

Ko'pchilik ota-onalar bolalarni maqtashni yaxshi ko'radilar. Masalan sakkiz yoshli Adiba darsdan keyin hovlini supurdi, barglardan tozaladi, keraksiz axlatlarni oldi va suv sepib saranjom qilib qo'ydi. Onasi uning ishini ko'rib uning ajoyib qiz ekanligini, mehnatsevarligini, uning tengilari bunday ishni qila bilmasliklarini yoki "mendan ham toza qilibsan" deyishi uni bolaning o'ziga bino qo'yishiga, keyinchalik ham har bir qilgan ishi uchun rag'bat eshitishga moyillikka olib keladi. Maqtovlar uning shaxsiga emas, balki bajargan ishi natijasiga qaratilishi lozim. Masalan, hovlini supurish ancha mehnat talab qiladigan ish ekanligi, lekin shunga qaramasdan saranjom-sarishta bo'lganligi, otasi ko'rsa xursand bo'lishini aytish bolada o'z ishiga va qobilyatiga o'zining baho berishiga undaydi.

Maqtov jarayoni ikki komponentdan iborat bo'lishi mumkin: birinchisi bizning xulosa(so'zlarimiz)miz, ikkinchisi bolaning xulosasi(so'zlari).

Masalan:

1)To'g'ri maqtov: "Sening yozgan she'ring juda yaxshi chiqibdi, menga juda yoqdi".

Bola: "Mening she'rlarim dadamga yoqibdimi, demak men yana she'rlar yozishni davom ettirishim kerak".

(Noto'g'ri maqtov: "Sening yoshingda bunday she'rlar yozish katta narsa. Sendan ajoyib shoir chiqadi").

2)To'g'ri maqtov: "Buzilgan stol juda yaxshi taxlangan, xuddi yangiday bo'libdi, rahmat senga o'g'lim".

Bola: "Men duradgorlikka qiziqaman, uyda yana shunday buzilgan narsalar bo'lsa ularni ham tuzataman".

(Noto'g'ri maqtov: "Sen zo'r duradgorsan, bu ish uncha-muncha odamning qo'lidan kelmaydi").

To'g'ri yo'naltirilgan maqtov yoki rag'batlar bolalarni o'zi va o'zgalarning ishiga to'g'ri baho berishga o'rgatadi. Xuddi yuqoridagiday bolaga to'g'ri bildirilgan tanqid uni yaxshi yo'lga boshlasa, noto'g'ri bildirilgan tanqid esa uning tarbiyasiga teskari ta'sir qiladi. Xuddi maqtov singari tanqidlar ham bolaning shaxsiga emas, uning qilgan ishiga qarab yo'naltirilishi kerak. Yetti yoshli Ruxsora onasi bilan xolasining tug'ilgan kuniga guldona olib borishmoqchi edi. Ruxsora ehtiyotsizlik qilib guldonni qo'lidan tushirib sindirdi. Bunday paytda ona tanqidni uning o'ziga emas, balki sodir bo'lgan voqeaga yo'naltirishi kerak.

Masalan:

1)To'g'ri tanqid: "Bu juda chiroyli guldon edi. Qani siniqlarni yig'ishtirib ol. Sovg'aga boshqa narsa olib boramiz.".

Bolaning xulosasi: "Onam meni kechirdi, bundan keyin ehtiyot bo'lishim kerak, onam qanday ajoyib ayol".

2)Noto'g'ri tanqid: "Nima qilib qo'yding. Bilasanmi bu guldon necha so'm turadi? Odam shunaqa ham bo'shang bo'ladimi?").

Noto'g'ri tanqid natijasida bola o'zini va o'zgalarni yomon ko'rib qoladi, asabiylashadi, stress bo'lib yuradi. Keyinchalik biron xato ish qilib qo'ysa uni kattalarning ko'zidan yashirishga harakat qiladi. Chunki kattalar uni yana jerkib berishlari mumkin. Bunday holatlar esa bolaga yoqmaydi, albatta.

Xulosa qilib aytganda, oilaviy munosabatlar farzandlarimizning kelajagiga ta'sir qiladi. Boshqa tomondan esa yurtimizning kelajagiga ham ta'sir qiladi desam ham mubolag'a bo'lmaydi. Chunki O'zbekistonning kelajagi yoshlarimizga bog'liq. Mamlakatimizning barcha hududlarida bolalarning, ayniqsa, o'smirlarning sog'lom o'sib-ulg'ayishi, ilm olishi, kasb-hunar egallashi uchun katta e'tibor qaratilayotgani hammamizga ma'lum. Bu borada jamoat tashkilotlarining ham o'rni kattadir. "Yoshlar Ittifoqi", "O'zbekiston bolalar sportini rivojlantirish", "Mehr-shafqat va salomatlik" hamda "Maktab ta'limi" kabi jamg'armalarning sa'y-harakatlari alohida tahsinga loyiq. Shubhasiz, oila, mahalla, maktab bolalar tarbiyasida muhim ahamiyat kasb etadi. Farzandlarimizni chiroyli odob-axloq, yaxshi ta'lim-tarbiyali insonlar qilib voyaga yetkazish davlat miqyosidagi dolzarb masala ekanini har birimiz yaxshi tushunamiz.

Mustaqil davlatimiz tarixida 2010-yil "Barkamol avlod yili" deb atalishining ham chuqur ramziy ma'nosi bor. El-u yurt kelajagi bo'lgan yosh avlod har jihatdan barkamol bo'lishi lozim. Ma'lumki, barkamol avlodni tarbiyalashda oilaning barqarorligi, undagi sog'lom muhit eng muhim omillardan hisoblanadi. Yurtboshimiz: "Avvalo biz, ya'ni, xalqimiz va davlatimiz, har qaysi inson, nimaniki o'z oldimizga maqsad qilib qo'ygan bo'lmaylik, qanday buyuk ishlarni amalga oshirishga intilmaylik, barcha oliyjanob harakatlarimizning negizida nima turishini o'ylab ko'raylik. Tabiiyki, barcha ezgu-niyatlarimizning markazida farzandlarimizni ham jismoniy, ham ma'naviy jihatdan sog'lom qilib o'stirish, ularning baxt-u saodati, farovon kelajagini ko'rish, dunyoda hech kimdan kam bo'lmaydigan avlodni tarbiyalash orzusi turadi. Aynan mana shunday har tomonlama yetuk avlodgina bugun hayot oldimizga qo'yayotgan o'ta murakkab, og'ir sinov va qiyinchiliklarni yengish, biz ko'zlagan yuksak marralarni egallashning eng asosiy sharti ekanini hammamiz yaxshi tushunamiz», – deb ta'kidlab o'tganlar.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G'oziyev. E. "Umumiy psixologiya". -T.;O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati. 2010.
2. Davlatshin. M.G "Yosh va pedagogik psixologiya". -T.; 2004
3. Nishanova. Z.T va boshqalar. "Rivojlanish psixologiyasi. Pedagogik psixologiya". -T.;O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati. 2018..

4. Mannopov S.M. “Oila va oilaviy munosabatlar sotsiologiyasi” Ma’ruzalar matni;. Farg‘ona-2007
5. Komilova N.G‘. “Xulqi og‘ishgan bolalar psixologiyasi” o‘quv qo‘llanma. Toshkent-2007
6. G‘oziyev E.G‘. “Pedagogik psixologiya” – Universitet. Toshkent – 1997
7. Abdulla Aloniy “Turkiy guliston yohud axloq”- Toshkent; Oqituvchi-1992
8. Inomova K.M. “Oilada bolalarning ma’naviy-axloqiy tarbiyasi”-Toshkent; Fan-1999
9. Karimova O. Oila huquqi asoslari. – T.: 2003.
10. Karimova V. Oilaviy hayot psixologiyasi. – T.: 2006.

AKADEMIC JOURNAL OF EDUCATIONAL RESEARCH (AJER)
international scientific journal
2-son

Nashr qilingan sana: 27.02.2025.
Shrift: "Times New Roman".

“ACADEMIC JOURNAL” MCHJ

Manzil: 700096, Toshkent shahri, Chilozor tumani, Bog‘iston ko‘chasi, 116/6.
www.ajeruz.com, info@ajeruz.com, +998950457172